

Konkurrenceidræt i defensiven

Af Knud Larsen

Konkurrenceidrætten har været karakteriseret af næsten uafbrudt ekspansion, siden den opstod for over 100 år siden. Stadig flere udøvere og stadig større publikum har gjort den til en af vor tids største massebevægelser, ikke bare i Danmark, men også i de fleste andre dele af verden.

De senere års udvikling i en række af konkurrenceidrættens nøgletal tyder imidlertid på, at vækstkurven er knækket, og at den danske befolknings interesse for konkurrenceidræt som noget historisk nyt er begyndt gå tilbage.

En sammenlignende analyse af målinger fra Socialforskningsinstituttets Kultur- og fritidsundersøgelser i 1987, 1993 og 1998 viser således, at færre og færre danskere over 15 år interesserer sig for konkurrenceidrættens verden både som aktive udøvere og som publikum i form af tilskuere til sportsarrangementer og seere til fjernsynets sportsprogrammer (se tabel 1).

Flere idrætsudøvere – men færre konkurrencedeltagere

Den danske befolknings aktive deltagelse i forskellige former for sport og motion har været støt stigende siden slutningen af 1980'erne, men den organiserede konkurrenceidræt har ikke fået del i fremgangen. Andelen, der deltager regelmæssigt i konkurrencer og/eller turneringer, er tvært-

imod faldet fra 17% i 1987 til 14% i 1998. Samtidig med at der har været en betydelig vækst i idrætsudøvelsen som sådan, er der altså sket en forskydning af interessen væk fra deltagelse i formaliserede konkurrence- og turneringssystemer hen imod mere motionsprægede udfoldelser. Hitlisten over de mest populære idrætsaktiviteter toppes i dag af svømning (18%), jogging (15%), forskellige former for gymnastik (11%) og styrketræning (11%). Først på femtepladsen kommer en klassisk konkurrenceidræt som badminton (8%), og først på syvendepladsen finder man »nationalsporten« fodbold (6%).

Det er således ikke den olympiske bevægelses motto: hurtigere, højere, stærkere, der er det centrale ledemotiv for den stadig større gruppe af idrætsmotionister. Ifølge en undersøgelse af voksnes idrætsvaner i Holbæk Kommune er det først og fremmest sundhed, fornøjelse og socialt samvær, der opfattes som det betydnings-

Tabel 1. Andel af den danske befolkning over 15 år, der

	1987	1993	1998
– dyrker sport og motion	43%	47%	51%
– deltager regelmæssigt i konkurrencer og/eller turneringer	17%	15%	14%
– overværer tilskuersport	28%	27%	26%
– er interesseret i tv-sport	57%	51%	45%

fulde ved at dyrke idræt, hvorimod det at konkurrere og at vinde angiveligt kun spiller en beskedn rolle for de fleste.

Men konkurrenceidræt er som bekendt ikke blot noget, man hengiver sig til som aktiv udøver. Der er samtidig tale om en fascinerende form for underholdning. Især sportsskampe og -konkurrencer, men også andre former for idrætsarrangementer har fra starten tiltrukket et publikum. Først tilskuere i traditionel forstand, siden også radio-lyttere og frem for alt tv-seere. Med fjernsynet blev idrætsbegivenhederne rykket ud af deres lokale forankring og i princippet gjort tilgængelige for et globalt massepublikum. De senere års udvikling inden for tv-sektoren, hvor antallet af tv-stationer er vokset markant, har betydet en voldsom forøgelse af danskernes muligheder for at overvære god sport i fjernsynet.

Forbedret sportsprodukt – men færre tilskuere

Trods det stigende udbud af tv-sport er det dog stadig en ganske udbredt fritidsfor-nøjelse at overvære sportsarrangementer som rigtig tilskuer, omend interessen er svagt vigende. Andelen, der har været betalende tilskuer til et sportsarrangement inden for det seneste år, er således faldet fra 28% i 1987 til 26% i 1998.

At tilskuertallene stagnerer netop i de år, hvor professionaliseringen af den hjemlige eliteidræt for alvor tager fart, virker umiddelbart overraskende. Den såkaldt betalte idræt blev ganske vist indført allerede i slutningen af 1970'erne, men det var først med liberaliseringen af tv-sektoren i 1980'ernes sidste halvdel, at det kommer-cielle grundlag for forvandlingen fra en foreningsbaseret til en markedsbaseret tilskuersport blev tilvejebragt. Den tilskuer-

mæssige »dividende«, der foresvævede mange af professionalismens fortalere ud fra en forventning om, at en forbedring af det sportslige produkt ville tiltrække nye grupper af tilskuere, er imidlertid udeblevet. Resultatet af professionaliseringen har efter alt at dømme blot været en omforde-ling af det eksisterende publikum mellem tilskuersportens forskellige virksomheder og brancher, sådan som det eksempelvis er sket inden for divisionsfodbolden, hvor tilskuerinteressen i stigende grad har koncentreret sig omkring de absolutte tophold.

Større udbud af tv-sport – men færre seere

Det er – eller var i hvert fald tidligere – en almindeligt udbredt opfattelse, at tv-sporten stjæler kunder fra tilskuersporten. Man kunne altså have en forventning om, at den vigende interesse for at være »rigtig« tilskuer hang sammen med en øget interesse for at se sport i fjernsynet. Dette er dog ikke tilfældet. Fjernsynets sportsprogrammer er tværtimod væsentligt hårdere ramt af konkurrenceidrættens popularitets-krise end tilskuersporten. I 1987, før TV2 var begyndt at sende, gav 57% af den voksne befolkning udtryk for, at de var »interesseret« eller »meget interesseret« i sportsudsendelser. Denne andel var i 1993 faldet til 51% og i 1998 til blot 45%. Tilbagegangen ses både blandt de interesserede og de meget interesserede sports-seere. Samtidig med at udbuddet af tv-sport er vokset eksplosivt, og tv-stationerne kæmper stadig mere indædt om rettighederne til at transmittere de mest populære idrætsbegivenheder, er mere end hver femte sports-seer altså forsvundet fra sofarækkerne. Og dette skyldes ikke, at danskerne generelt ser mindre tv end tidligere, idet det gennem-

snitlige tidsforbrug foran tv-skærmen på hverdage faktisk er steget fra to timer og fire minutter i 1993 til to timer og otte minutter i 1998. Tiden foran skærmen bliver med andre ord i stigende grad brugt på andre typer programmer end sport.

Fremmedgørelse og overmætning

Taget område for område forekommer den faldende interesse måske ikke særligt graverende, men set i sammenhæng danner der sig alligevel et ret konsistent billede af en konkurrenceidræt i tilbagegang. Hvad årsagen er, kan man selvsagt kun gisne om.

Skeptikere og modstandere af eliteidrættens professionalisering argumenterede i sin tid for, at den professionelle udvikling i en række henseende, kunne få negative konsekvenser for den eksisterende sammenhæng mellem eliteidrætten og den brede foreningsidræt. Man frygtede, at børne- og ungdomsrækkerne i stigende grad ville blive fokuseret på udvikling af de få særligt talentfulde udøvere, med henblik på en fremtidig karriere i den professionelle show-sports-industri, og at den del af konkurrenceidrætten, som blot blev udøvet for sin egen skyld, ville lide herunder. Konsekvensen ville være et frafald af børn og unge uden et særligt talent og dermed uden chance for at begå sig i den professionelle elite.

Der findes desværre ikke tal på udviklingen i børns interesse for at deltage i konkurrenceidræt. Andelen af 7-15-årige, som deltager i organiserede konkurrencer og turneringer, er i dag væsentligt højere end blandt voksne danskere, men vi ved ikke, om der er tale om en stigning eller et fald i forhold til tidligere. Ser man på udviklingen i aldersgruppen over 15 år, springer det i øjnene, at hele tilbagegangen faktisk er sket blandt

de unge og yngre voksne udøvere, altså netop de aldersgrupper som specielt er relevante i denne sammenhæng. Blandt de 16-19-årige er andelen af konkurrenceidrætsudøvere faldet fra 45% til 40% og blandt de 20-29-årige fra 29% til 22%. Til gengæld kan der noteres en mindre stigning i interessen for at dyrke konkurrenceidræt blandt midaldrende og ældre, hvilket formentligt hænger sammen med de senere års markante stigning i antallet af golf-spillere i denne aldersklasse (se tabel 2).

Et andet argument, som blev fremført imod professionaliseringen, var, at den ville føre til en faldende interesse for såvel tilskuersport som sport i fjernsynet blandt medlemmer af idrætsforeninger og sportsklubber, fordi den rationalitet, som er styrende for en markedsbaseret professionel eliteidræt, hvor det handler om at vinde for (næsten) enhver pris, i stigende grad ville komme i modstrid med den traditionelle foreningskulturs amatøristiske værdigrundlag. Medlemmer af idrætsforeninger og sportsklubber – der i dag omfatter 30% af den voksne befolkning – har altid været langt mere interesseret i publikumsidræt end såvel uorganiserede idrætsudøvere

Tabel 2. Andel af den danske befolkning over 15 år, der deltager regelmæssigt i konkurrencer og/eller turneringer.

	1987	1993	1998
16-19 år	45	42	40
20-29 år	29	22	22
30-39 år	16	16	16
40-49 år	12	13	13
50-59 år	8	8	10
60-69 år	3	3	5
70+ år	2	1	2

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Socialforskningsinstituttets Kultur- og fritidsundersøgelser 1987, 1993 og 1998.

Tabel 3. Andel af den danske befolkning over 15 år, der overværer tilskuersport.

	1987	1993	1998
Medlemmer af idrætsforeninger/sportsklubber	50%	49%	44%
Øvrige befolkning	23%	18%	18%
Alle	28%	27%	26%

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Socialforskningsinstituttets Kultur- og fritidsundersøgelser 1987, 1993 og 1998.

som den idrætsligt in-aktive del af befolkningen. Dette er stadig tilfældet, men tallene tyder på, at der i de senere år faktisk er sket en vis svækkelse af koblingen mellem foreningsidrætten og publikumsidrætten. Tendensen er dog ikke særlig tydelig for tilskuersportens vedkommende. Tilbagegangen i andelen af tilskuere er kun en anelse større blandt foreningsmedlemmer end i den øvrige befolkning (se tabel 3). Andelen af interesserede i tv-sport er derimod faldet markant mere blandt foreningsmedlemmer. I 1987 angav hele 76% af idrætsforeningernes medlemmer, at de var interesserede eller meget interesserede i tv-sport, i 1998 drejer det sig om 61%. I den øvrige del af befolkningen er andelen faldet fra 47% til 39%, altså kun halvt så meget (se tabel 4).

Selvom der synes at være et vist belæg i tallene for, at den professionelle udvikling inden for konkurrenceidrætten faktisk har haft nogle af de negative konsekvenser, som dens modstandere frygtede, så kan hele tilbagegangen i publikumsinteressen ikke tilskrives fremmedgørelsen af idrættens »græsrodder«, idet der også er mange, som ikke hører til denne gruppe, der har vendt tilskuersporten og tv-sporten ryggen. Denne del af frafaldet skal måske forstås som en form for tilpasning af efterspørgslen til en markant ændret udbudssituation. Den

Tabel 4. Andel af den danske befolkning over 15 år, der er interesseret i tv-sport.

	1987	1993	1998
Medlemmer af idrætsforeninger/sportsklubber	76%	67%	61%
Øvrige befolkning	47%	44%	39%
Alle	57%	51%	45%

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Socialforskningsinstituttets Kultur- og fritidsundersøgelser 1987, 1993 og 1998.

stigende eksponering af konkurrenceidrætten i medierne og i det offentlige rum i det hele taget har måske ført til en vis overmætning. Tilbage i monopol-fjernsynets tid var sportsudsendelser trods alt en relativt sjælden foreteelse, som hele nationen kunne samles om at overvære og efterfølgende samtale om i familien, på arbejdspladsen og i andre sociale sammenhænge. Når de specielle øjeblikke og højdepunkter bliver til hverdagstrivialiteter, mister de imidlertid deres særlige aura og dermed tiltrækningskraft. Konkurrenceidrættens »fortællinger« bliver med andre ord mindre fascinerende, når de gentages for tit.

Hvad forklaringen end er, så må konkurrenceidrætten formentlig imødesee en fortsat vigende interesse i befolkningen. Nogen katastrofal udvikling er der dog indtil videre ikke tale om. Trods tilbagegangen appellerer konkurrenceidrætten stadig til en meget stor del af befolkningen. Alt i alt er over halvdelen af alle voksne danskere engageret i konkurrenceidræt under en eller anden form. Men kampen om vores opmærksomhed vil utvivlsomt blive skærpet i de kommende år, både mellem udbydere af forskellige former for aktiv idræt og mellem udbydere af forskellige former for underholdning. Hvem der bliver tabere, og hvem der bliver vindere, kan kun fremtiden vise.